ПрАТ «ВИЗ «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»
Навчально-науковий інститут психології та соціальних наук
Кафедра психології

ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор Навчально-наукового інституту психології та соціальних наук
_____ Святослав КОРСАКЕВИЧ
«28» серпня 2025 р.

СХВАЛЕНО
на засіданні кафедри психології
Протокол № 1 від «28» серпня 2025 р.
Заступник завідувач кафедри
_____ Віра СИНЯКОВА

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ФІЛОСОФІЯ НАУКИ ТА СУЧАСНІ НАУКОВІ ПАРАДИГМИ»

Галузь знань:	С Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини
Спеціальність:	С4 Психологія
Рівень вищої освіти:	третій (освітньо-науковий) рівень
Освітня кваліфікація:	доктор філософії з психології
Освітньо-наукова програма:	Психологія

Київ – МАУП – 2025

Загальна інформація про навчальну дисципліну

Назва навчальної дисципліни	Філософія науки та сучасні наукові парадигми
Шифр і назва спеціальності	С4 Психологія
Освітньо-наукова програма	Психологія
Рівень вищої освіти	третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти
Статус дисципліни	обов'язкова (ОК2)
Кількість кредитів і годин	4 кредити ЄКТС / 120 годин. Лекції: 20 годин; практичні (семінарські) заняття: 20 годин; самостійна робота: 80 годин
Термін вивчення дисципліни	1 курс, І семестр
Мова викладання	українська
Вид підсумкового контролю	екзамен
Сторінка дисципліни на сайті	

Структура курсу

Анотація курсу. Навчальна дисципліна «Філософія науки та сучасні наукові парадигми» належить до обов'язкових освітніх компонентів (ОК2) освітньо-наукової програми підготовки докторів філософії зі спеціальності С4 «Психологія» і вивчається у І семестрі першого року навчання. Курс формує в аспірантів цілісне уявлення про науку як особливу форму пізнання, тип діяльності та соціокультурний інститут, про структуру, рівні й закономірності розвитку наукового знання, історичну зміну типів наукової раціональності та наукових парадигм, а також про філософсько-методологічні засади сучасних психологічних досліджень. Дисципліна закладає світоглядно-методологічний фундамент усієї програми підготовки доктора філософії, формує методологічну культуру дослідника й безпосередньо готує аспіранта до визначення та обґрунтування філософсько-методологічної позиції власного дисертаційного дослідження.

Предмет вивчення навчальної дисципліни: наука як форма пізнання і соціокультурний феномен, структура, рівні та закономірності розвитку наукового знання, типи наукової раціональності, концепції динаміки науки й наукові парадигми, а також філософсько-методологічні засади наукового дослідження у психології.

Мета курсу: сформувати в аспірантів передові концептуальні та методологічні знання про філософські засади науки, історичну динаміку наукового знання й сучасні наукові парадигми та виробити вміння критично аналізувати методологічні засади психологічних теорій, визначати й обґрунтовувати філософсько-методологічну позицію власного наукового дослідження.

Завдання навчальної дисципліни:

– сформувати систему знань про предмет, структуру та функції філософії науки, специфіку наукового пізнання й критерії науковості;

– розкрити структуру та рівні наукового знання, форми (факт, проблема, гіпотеза, теорія, закон) і методи наукового пізнання;

– навчити розрізняти класичний, некласичний і постнекласичний типи наукової раціональності та відповідні їм ідеали науковості;

– сформувати розуміння основних концепцій розвитку науки (неопозитивізм, критичний раціоналізм К. Поппера, історична школа Т. Куна, І. Лакатоса, П. Фейрабенда) і поняття наукової парадигми;

– виробити вміння здійснювати критичний аналіз парадигмальних і методологічних засад психологічних теорій та їх зіставлення;

– сформувати навички обґрунтування філософсько-методологічних, етичних і соціальних засад власного дисертаційного дослідження на принципах академічної доброчесності та відкритої науки.

Пререквізити навчальної дисципліни: знання з філософії, історії та методології науки, логіки й методології психологічного пізнання, здобуті на попередніх (магістерському) рівнях вищої освіти.

Постреквізити навчальної дисципліни: «Методологія і дизайн наукових досліджень у психології», «Сучасні дослідницькі стратегії у психології: кількісні, якісні та змішані методи», «Сучасні парадигми та міждисциплінарність у психології», а також наукова складова освітньо-наукової програми (підготовка дисертаційного дослідження та наукових публікацій).

Програмні компетентності та результати навчання

Загальні компетентності (ЗК)	ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. ЗК4. Здатність розв'язувати комплексні проблеми психології на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності.
Спеціальні (фахові) компетентності (СК)	СК2. Здатність планувати та виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у психології та дотичних до неї міждисциплінарних напрямах, та забезпечувати якість виконуваних досліджень. СК7. Уміння толерувати невизначеність і доводити унікальність власного наукового пошуку в умовах інформаційного / цифрового суспільства.
Програмні результати навчання (ПРН)	ПРН1. Мати передові концептуальні та методологічні знання щодо обраної для дослідження проблеми у сфері психології / на межі предметних галузей, а також дослідницькі уміння, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні світових досягнень з психології. ПРН2. Розуміти загальні принципи та методи психології, а також методологію наукових досліджень, застосувати їх у власних дослідженнях у сфері психології та у викладацькій практиці. ПРН6. Критично і системно оцінювати результати власної науково-дослідної роботи і результати інших дослідників у контексті усього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної проблеми, визначати перспективи подальших наукових розвідок.

Зміст навчальної дисципліни

Форма підсумкового контролю — екзамен.

Методи навчання: проблемна та оглядова лекція, лекція-візуалізація, лекція-дискусія; семінар-дискусія, науковий колоквіум; аналіз філософських і наукових текстів та кейсів; порівняльний аналіз концепцій розвитку науки та парадигм; проєктно-дослідницький метод; методи розвитку критичного й дослідницького мислення;

підготовка й публічний захист аналітичних оглядів; інтерактивні методи (мозковий штурм, дебати, синтез думок).

Методи оцінювання: усний контроль (опитування, доповідь, участь у дискусії); письмовий контроль (аналітичний огляд, есе); тестовий контроль (модульні контрольні роботи); презентація й захист індивідуального науково-дослідного завдання; екзамен; самоконтроль і взаємооцінювання.

Тематичний план навчальної дисципліни

№ теми	Назва теми	Лекції, год.	Практичні (семінарські), год.	Самост. робота, год.
Змістовий модуль 1. Філософія науки: предмет, структура та динаміка наукового знання				
Тема 1.	Філософія науки як галузь знання. Наука як форма пізнання, вид діяльності та соціокультурний інститут.	2	2	8
Тема 2.	Виникнення та історична динаміка науки. Класичний, некласичний і постнекласичний тини наукової раціональності.	2	2	8
Тема 3.	Структура наукового знання: емпіричний і теоретичний рівні. Факт, проблема, гіпотеза, теорія, закон.	2	2	8
Тема 4.	Методологія та методи наукового пізнання. Форми, норми та ідеали наукового дослідження.	2	2	8
Тема 5.	Концепції розвитку науки у філософії XX–XXI ст.: неопозитивізм, критичний раціоналізм К. Поппера, історична школа (Т. Кун, І. Лакатос, П. Фейерабенд).	2	2	8
Модульна контрольна робота 1				
Змістовий модуль 2. Наукові парадигми та методологічні засади сучасної психології				
Тема 6.	Поняття наукової парадигми. Структура наукових революцій за Т. Куном. Парадигмальний статус психології.	2	2	8
Тема 7.	Природничо-наукова та гуманітарна парадигми. Пояснення і розуміння. Позитивізм, постпозитивізм, конструктивізм.	2	2	8
Тема 8.	Сучасні парадигми психологічної науки. Мультипарадигмальність та міждисциплінарність наукового знання.	2	2	8
Тема 9.	Етос науки й академічна доброчесність. Відкрита наука, відтворюваність результатів і соціальна відповідальність ученого.	2	2	8
Тема 10.	Філософсько-методологічні засади дисертаційного дослідження. Наукова	2	2	8

	новизна та обґрунтування методологічної позиції аспіранта.			
Модульна контрольна робота 2				
Разом:		**20**	**20**	**80**

Технічне обладнання та / або програмне забезпечення

Для якісного викладання та опанування курсу використовуються: навчальні аудиторії, обладнані мультимедійним проєктором і комп'ютером; доступ до мережі Інтернет (у т. ч. безкоштовна мережа Wi-Fi); наукова бібліотека Академії та доступ до передплачених наукометричних баз (Scopus, Web of Science) і повнотекстових ресурсів. Використовується офіційний сайт МАУП (http://maup.com.ua), система дистанційного навчання Академії (Moodle), а також програмне забезпечення для роботи з науковими джерелами й бібліографією та онлайн-платформи для відеокомунікації (Zoom, Google Meet).

Форми і методи контролю

Контроль успішності здобувачів освіти поділяється на поточний і підсумковий (семестровий).

Поточний контроль здійснюється під час практичних (семінарських) занять і має на меті систематичну перевірку розуміння й засвоєння теоретичного матеріалу, уміння застосовувати знання під час виконання дослідницьких завдань. Формами поточного контролю є: усна доповідь та участь у науковій дискусії; аналіз філософських і наукових текстів та кейсів; виконання завдань для самостійної роботи; підготовка тез і конспектів наукових текстів; виконання й захист індивідуального науково-дослідного завдання (аналітичного огляду).

Методи поточного контролю: усний контроль (опитування, бесіда, доповідь, повідомлення); письмовий контроль (аналітичний огляд, есе, письмовий виклад матеріалу); тестовий контроль; презентація результатів самостійної роботи; спостереження; проблемні ситуації.

Підсумковий (семестровий) контроль проводиться у формі екзамену. До екзамену допускається здобувач, який виконав усі передбачені види навчальної роботи та набрав за поточну діяльність і модульні контрольні роботи не менше ніж 35 балів. Підсумкова оцінка формується як сума балів за поточну навчально-пізнавальну діяльність, дві модульні контрольні роботи (до 60 балів разом) та екзамен (до 40 балів). Дисципліна вважається складеною, якщо здобувач набрав не менше ніж 60 балів зі 100.

Система оцінювання та вимоги

Система оцінювання ґрунтується на принципах об'єктивності, прозорості, гнучкості та високої диференціації. Оцінювання результатів навчання здійснюється за модульно-рейтинговою системою із застосуванням 100-бальної шкали. Максимальна кількість балів, яку може накопичити здобувач за всі види навчальної роботи, становить 100.

Таблиця розподілу балів, які отримують здобувачі

Вид навчальної роботи	Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	Екзамен	Разом
Робота на практичних (семінарських) заняттях і самостійна робота	15	15	—	30
Модульна контрольна робота	15	15	—	30
Екзамен	—	—	40	40
Разом	**30**	**30**	**40**	**100**

Розподіл балів. За поточну навчально-пізнавальну діяльність здобувач може накопичити до 60 балів (30 — дві модульні контрольні роботи; 30 — робота на

практичних (семінарських) заняттях і самостійна робота, у т. ч. індивідуальне науково-дослідне завдання). За екзамен нараховується до 40 балів. Мінімальна сума балів, за якої дисципліна вважається складеною, становить 60.

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи. Модульна контрольна робота виконується у письмовій (тестовій) формі. Оцінювання: «відмінно» (A) — правильно виконано понад 90 % завдань; «дуже добре» (B) — 82–89 %; «добре» (C) — 75–81 %; «задовільно» (D) — 68–74 %; «достатньо» (E) — 60–67 %; «незадовільно» (FX) — менше 60 %. Відсутність роботи — 0 балів.

Критерії оцінювання екзамену. Екзамен проводиться в усній або письмово-тестовій формі за переліком питань (додаток 1). Оцінюються: повнота й системність знань про філософські засади науки, типи наукової раціональності та наукові парадигми; здатність до критичного аналізу методологічних підходів; уміння співвіднести філософсько-методологічні положення з проблематикою власного дослідження; коректність наукової термінології; аргументованість і самостійність відповіді.

Критерії оцінювання індивідуального науково-дослідного завдання (аналітичного огляду). Оцінюються: обґрунтованість вибору теми та її зв'язок із дослідницькою проблемою аспіранта; повнота й актуальність опрацьованих джерел (у т. ч. англомовних та проіндексованих у Scopus / Web of Science); коректність визначення філософсько-методологічних і парадигмальних засад; наявність елементів критичного аналізу та власної наукової позиції; дотримання академічної доброчесності й правил оформлення; якість публічної презентації.

Заохочувальні (бонусні) бали. За участь у наукових конференціях, наукових семінарах, підготовку публікацій за тематикою дисципліни здобувачеві за рішенням кафедри можуть нараховуватися заохочувальні бали. Заохочувальні бали не включаються до основної таблиці розподілу балів; один захід є підставою для нарахування балів лише за один найбільш значущий освітній компонент.

Зведена шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою (для екзамену)	для заліку
90–100	A	відмінно	зараховано
82–89	B	дуже добре	зараховано
75–81	C	добре	зараховано
68–74	D	задовільно	зараховано
60–67	E	достатньо	зараховано
35–59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1–34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Політика курсу

Політика щодо академічної доброчесності. Викладання дисципліни ґрунтується на засадах академічної доброчесності відповідно до Закону України «Про освіту» та нормативних документів Академії https://maup.com.ua/ua/navchannya-u-maup/akademichna-dobrochesnist.html. Усі роботи (аналітичні огляди, есе, презентації, тези) мають бути

оригінальними та авторськими, супроводжуватися коректними посиланнями на першоджерела. Порушеннями академічної доброчесності вважаються академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання. За порушення передбачено академічну відповідальність згідно з нормативними документами Академії: повторне проходження оцінювання та / або повторне вивчення відповідного освітнього компонента.

Політика щодо відвідування та запізнень. Відвідування занять є обов'язковим. У разі пропуску здобувач самостійно опрацьовує матеріал і відпрацьовує пропущені заняття у визначений викладачем спосіб. Систематична активна робота на заняттях враховується під час підсумкового оцінювання.

Політика щодо дедлайнів і перескладання. Завдання виконуються у встановлені терміни. Роботи, подані з порушенням дедлайну без поважних причин, можуть оцінюватися зі зниженням балів. Перескладання незадовільних результатів здійснюється у порядку, визначеному нормативними документами Академії https://drive.google.com/file/d/1WqTVIzoBYxjlu3q0UPXsjU4oFT726Cd1/view.

Політика щодо оскарження. Здобувач має право на вмотивоване оскарження результатів оцінювання у порядку, визначеному нормативними документами Академії, звернувшись до викладача, завідувача кафедри або гаранта освітньо-наукової програми https://maup.com.ua/assets/files/yakist/studecentr/polozhennya-pro-sistemu-ocinyuvannya-rezultativ-navchannya-zdobuvachiv-vishhoi-osviti.pdf.

Політика використання цифрових інструментів та інструментів штучного інтелекту. Використання цифрових інструментів і генеративного штучного інтелекту допускається як допоміжний засіб пошуку й опрацювання інформації за умови прозорого декларування такого використання, критичної перевірки результатів і збереження авторства та відповідальності здобувача за поданий матеріал https://drive.google.com/file/d/1r74_4CHxDx1bpAvw8X4AvaqLSGiWbyaYd/view.

Політика сталого розвитку. Викладання дисципліни узгоджується із Цілями сталого розвитку ООН (Sustainable Development Goals) та принципами відповідальної науки https://sustainability.maup.com.ua/. Зміст курсу безпосередньо співвідноситься з Ціллю 4 «Якісна освіта» (формування дослідницької та методологічної культури майбутнього науково-педагогічного працівника), Ціллю 9 «Промисловість, інновації та інфраструктура» (розвиток наукового потенціалу та інноваційного мислення дослідника), Ціллю 16 «Мир, справедливість та сильні інститути» (утвердження академічної доброчесності, етики науки та відповідального ставлення до знання). Під час навчання заохочується соціальна відповідальність дослідника, врахування етичних, соціальних та довгострокових наслідків наукової діяльності, дотримання принципів відкритої науки, доброчесного й ощадливого використання ресурсів (пріоритет електронних матеріалів і безпаперового документообігу), інклюзивність, гендерна рівність і повага до різноманіття учасників освітнього процесу.

Методичне забезпечення навчальної дисципліни

Навчально-методичне забезпечення дисципліни включає: силабус дисципліни; конспект (тексти) лекцій; методичні рекомендації до практичних (семінарських) занять; методичні рекомендації до самостійної роботи здобувачів; банк завдань для модульних контрольних робіт; перелік питань до екзамену (додаток 1).

Рекомендовані джерела інформації

Основна література

1. Карівець І. В., Кадикало А. М. Сучасна філософія науки: теми і проблеми : навчальний посібник. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2024. 216 с.

2. Туриніна О. Л. Методологія та методи психологічного дослідження : навчально-методичний посібник. Київ : Вид. дім «Персонал», 2018. 206 с.

3. Адамська З. М., Андрійчук І. П., Воронкевич О. М., Радчук Г. К., Чопик С. В., Шпак М. М. Основи науково-психологічних досліджень : навчально-методичний посібник / за ред. Г. К. Радчук. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2020. 214 с.

4. Godfrey-Smith P. Theory and Reality: An Introduction to the Philosophy of Science. 2nd ed. Chicago : University of Chicago Press, 2021. 320 p.

5. Rosenberg A., McIntyre L. Philosophy of Science: A Contemporary Introduction. 4th ed. New York : Routledge, 2019. 356 p.

6. Rosenberg A. Philosophy of Social Science. 6th ed. New York : Routledge, 2022. 320 p.

Додаткова література

1. Wray K. B. (ed.). Kuhn's The Structure of Scientific Revolutions at 60. Cambridge : Cambridge University Press, 2024. 300 p.

2. Максименко С. Д. Загальна психологія : навчальний посібник. 3-тє вид., перероб. та допов. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 272 с.

3. Sternberg R. J., Pickren W. E. (eds.). The Cambridge Handbook of the Intellectual History of Psychology. Cambridge : Cambridge University Press, 2019. 570 p.

4. Toomela A. Psychology Today: Still in Denial, Still Outdated. Integrative Psychological and Behavioral Science. 2020. Vol. 54. P. 563–571.

5. Nosek B. A., Hardwicke T. E., Moshontz H., Allard A., Corker K. S., Dreber A., Fidler F., Hilgard J., Kline Struhl M., Nuijten M. B., Rohrer J. M., Romero F., Scheel A. M., Scherer L. D., Schönbrodt F. D., Vazire S. Replicability, Robustness, and Reproducibility in Psychological Science. Annual Review of Psychology. 2022. Vol. 73. P. 719–748.

6. Creswell J. W., Creswell J. D. Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches. 6th ed. Thousand Oaks : SAGE, 2023. 336 p.

7. Flick U. (ed.). The SAGE Handbook of Qualitative Research Design. London : SAGE, 2022. 1120 p.

8. American Psychological Association. Publication Manual of the American Psychological Association. 7th ed. Washington, DC : APA, 2020. 428 p.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Офіційний сайт МАУП. URL: http://maup.com.ua
2. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL: http://nbuv.gov.ua
3. Stanford Encyclopedia of Philosophy. URL: https://plato.stanford.edu
4. PhilPapers: Online Research in Philosophy. URL: https://philpapers.org
5. Scopus. URL: https://www.scopus.com
6. Web of Science. URL: https://www.webofscience.com
7. Google Scholar. URL: https://scholar.google.com
8. APA PsycNet. URL: https://psycnet.apa.org
9. Directory of Open Access Journals (DOAJ). URL: https://doaj.org
10. Center for Open Science (OSF). URL: https://www.cos.io

Рекомендовані джерела інформації оновлюються щороку.

Розробник (-и) силабусу:

_____

(П.І.Б., науковий ступінь, вчене звання, посада на кафедрі, підпис)

Викладач:

_____

(П.І.Б., науковий ступінь, вчене звання, посада на кафедрі, підпис)

Силабус розглянуто на засіданні кафедри психології.

Протокол від «____» _____ 2026 р. № ____

Додаток 1

ПрАТ «ВНЗ «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Навчально-науковий інститут психології та соціальних наук

Кафедра психології

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ФІЛОСОФІЯ НАУКИ ТА СУЧАСНІ НАУКОВІ ПАРАДИГМИ»

Третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти. Спеціальність С4 Психологія. ОНП «Психологія». Обов'язкова дисципліна (ОК2), 4 кредити ЄКТС / 120 год. І семестр, підсумковий контроль – екзамен.

1. Методичні рекомендації до практичних (семінарських) занять

Практичні (семінарські) заняття (20 год.) спрямовані на поглиблення й систематизацію теоретичного матеріалу, розвиток критичного та дослідницького мислення, вироблення вмінь аналізувати філософсько-методологічні засади наукового знання й співвідносити їх із проблематикою власного дослідження. Провідними формами роботи є науковий семінар-дискусія, колоквіум, аналіз філософських і наукових текстів та кейсів, порівняльний аналіз концепцій розвитку науки та парадигм, публічний захист аналітичних матеріалів.

Порядок підготовки до заняття: опрацювати конспект лекції та рекомендовані джерела; підготувати відповіді на питання для обговорення; виконати практичні завдання; за потреби підготувати коротке повідомлення / презентацію; сформулювати щонайменше одне дискусійне питання за темою.

Критерії оцінювання роботи на занятті: повнота й аргументованість відповіді; здатність до критичного аналізу та зіставлення підходів; коректність наукової термінології; активність в обговоренні; дотримання академічної доброчесності. Робота на практичних (семінарських) заняттях разом із самостійною роботою оцінюється в межах до 30 балів за семестр.

Семінар 1 (Тема 1, 2 год.). Філософія науки як галузь знання. Специфіка наукового пізнання

Питання для обговорення:

1. Предмет, структура та функції філософії науки. Співвідношення філософії, науки та методології.
2. Наука як форма пізнання, вид діяльності, соціальний інститут і система знання.
3. Критерії науковості та демаркація науки і лженауки (псевдонауки).
4. Специфіка наукового пізнання у психології та проблема його науковості.

Практичні завдання:

1. Скласти структурно-логічну схему «Наука як багатовимірний феномен» (знання – діяльність – інститут – культура).
2. Порівняти наукове, буденне, релігійне та мистецьке пізнання за критеріями предмета, методу й перевірюваності.
3. Обґрунтувати, які критерії науковості є найпроблемнішими для психології, і чому.

Семінар 2 (Тема 2, 2 год.). Історична динаміка науки та типи наукової раціональності

Питання для обговорення:

1. Історичні етапи розвитку науки: антична, класична, некласична, постнекласична наука.
2. Класичний, некласичний і постнекласичний типи наукової раціональності: ставлення до суб'єкта, об'єкта та цінностей.
3. Наукова картина світу та її історична зміна.
4. Місце психології у постнекласичній науці: людиновимірність об'єктів дослідження.

Практичні завдання:

1. Скласти порівняльну таблицю трьох типів наукової раціональності за критеріями «суб'єкт – засоби – об'єкт – цінності».

2. Співвіднести відомі психологічні напрями з відповідними типами раціональності.

3. Навести приклад постнекласичного дослідження у психології та обґрунтувати віднесення.

Семінар 3 (Тема 3, 2 год.). Структура наукового знання

Питання для обговорення:

1. Емпіричний і теоретичний рівні наукового знання, їх взаємозв'язок.

2. Науковий факт: природа, теоретична навантаженість, роль у пізнанні.

3. Проблема, гіпотеза, теорія, закон як форми наукового знання.

4. Метатеоретичний рівень: філософські засади й ідеали науки.

Практичні завдання:

1. Виокремити емпіричний і теоретичний рівні в одній емпіричній психологічній статті.

2. Сформулювати наукову проблему, гіпотезу та наслідки для власної дослідницької теми.

3. Проаналізувати теоретичну навантаженість «фактів» на конкретному психологічному прикладі.

Семінар 4 (Тема 4, 2 год.). Методологія та методи наукового пізнання

Питання для обговорення:

1. Поняття методу та методології. Рівні методології (філософський, загальнонауковий, конкретно-науковий, технологічний).

2. Загальнонаукові методи: аналіз і синтез, індукція та дедукція, абстрагування, ідеалізація, моделювання.

3. Емпіричні та теоретичні методи наукового пізнання.

4. Норми, ідеали та етос наукового дослідження.

Практичні завдання:

1. Побудувати чотирирівневу схему методології для власного дослідження.

2. Визначити провідні методи, доцільні для розв'язання власної наукової проблеми, та обґрунтувати вибір.

3. Проаналізувати кейс порушення методологічних норм у дослідженні та запропонувати корекцію.

Семінар 5 (Тема 5, 2 год.). Концепції розвитку науки у філософії XX–XXI ст.

Питання для обговорення:

1. Неопозитивізм і принцип верифікації: можливості й обмеження.

2. Критичний раціоналізм К. Поппера: фальсифікаціонізм і зростання наукового знання.

3. Науково-дослідні програми І. Лакатоса; епістемологічний анархізм П. Фейерабенда.

4. Особистісне знання М. Полані та еволюційна модель С. Тулміна.

Практичні завдання:

1. Скласти порівняльну таблицю моделей розвитку науки (Поппер, Кун, Лакатос, Фейерабенд).

2. На прикладі психологічної теорії показати дію критерію фальсифікованості.

3. Обґрунтувати, яка з моделей розвитку науки найкраще описує динаміку психологічного знання.

Семінар 6 (Тема 6, 2 год.). Наукова парадигма та парадигмальний статус психології

Питання для обговорення:

1. Поняття «наукова парадигма», «наукова спільнота», «дисциплінарна матриця» у концепції Т. Куна.

2. Нормальна наука, аномалії, наукова революція, зміна парадигм.

3. Проблема співмірності / неспівмірності парадигм.

4. Донарадигмальний, мультинарадигмальний та (пост)нарадигмальний статус психології.

Практичні завдання:

1. Реконструювати структуру наукової революції на історичному прикладі (фізика або психологія).

2. На прикладі однієї психологічної школи показати ознаки парадигми (онтологія, епістемологія, методологія, зразкові дослідження).

3. Обґрунтувати власну позицію щодо парадигмального статусу сучасної психології.

Семінар 7 (Тема 7, 2 год.). Природничо-наукова та гуманітарна парадигми

Питання для обговорення:

1. Пояснення vs розуміння: дві дослідницькі стратегії у психології.

2. Позитивізм і постпозитивізм; критичний реалізм.

3. Конструктивізм і соціальний конструкціонізм: основні положення й критика.

4. Номотетичний та ідіографічний підходи.

Практичні завдання:

1. Підготувати структуровані аргументи «за» і «проти» природничо-наукової моделі психології (навчальні дебати).

2. Проаналізувати одну емпіричну статтю з позиції її прихованих епістемологічних припущень.

3. Визначити, до якої парадигми тяжіє власне дослідження, та аргументувати вибір.

Семінар 8 (Тема 8, 2 год.). Сучасні парадигми та мультинарадигмальність психології

Питання для обговорення:

1. Провідні дослідницькі парадигми сучасної психології: культурно-історична, когнітивна, нейронаукова, екзистенційно-феноменологічна.

2. Мультинарадигмальність як спосіб існування психологічного знання: переваги й ризики.

3. Міждисциплінарність та інтеграція наукового знання.

4. Психологія на межі наук: нейронауки, когнітивна наука, штучний інтелект.

Практичні завдання:

1. Скласти матрицю зіставлення парадигм за критеріями: предмет, методи, ключові поняття, межі застосування.

2. Навести приклади між- і трансдисциплінарних досліджень у психології та обґрунтувати віднесення.

3. Визначити парадигму(и), у межах якої(их) доцільно розглядати власну дослідницьку проблему.

Семінар 9 (Тема 9, 2 год.). Етос науки, академічна доброчесність і відкрита наука

Питання для обговорення:

1. Етос науки та соціальна відповідальність ученого.

2. Академічна доброчесність: плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація.

3. Криза відтворюваності та рух відкритої науки (препреєстрація, відкриті дані, реплікації).

4. Етичні аспекти психологічних досліджень.

Практичні завдання:

1. Скласти чек-лист відповідності дослідження принципам відкритої науки та академічної доброчесності.

2. Проаналізувати кейс порушення дослідницької етики й запропонувати шляхи запобігання.

3. Сформулювати етичні засади власного дисертаційного дослідження.

Семінар 10 (Тема 10, 2 год.). Філософсько-методологічні засади дисертаційного дослідження

Питання для обговорення:

1. Методологічний апарат дослідження: об'єкт, предмет, мета, завдання, гіпотеза.

2. Обґрунтування наукової новизни, теоретичного та практичного значення дослідження.

3. Визначення й аргументація філософсько-методологічної та парадигмальної позиції.

4. Логіка й етапи побудови програми наукового дослідження.

Практичні завдання:

1. Розробити методологічний апарат власного дисертаційного дослідження (проєкт).

2. Презентувати та захистити обґрунтування філософсько-методологічної позиції власного дослідження (ІНДЗ).

3. Провести взаємне рецензування концепцій за встановленими критеріями.

2. Методичні рекомендації до самостійної роботи здобувачів

Самостійна робота (80 год.) є провідною формою навчальної діяльності аспіранта й забезпечує поглиблене опанування дисципліни та формування дослідницьких умінь. Основними видами самостійної роботи є: опрацювання лекційного матеріалу й рекомендованих джерел (у т. ч. англомовних та проіндексованих у Scopus / Web of Science); анотування та конспектування філософських і наукових текстів; підготовка до практичних (семінарських) занять; написання есе й аналітичних оглядів; виконання індивідуального науково-дослідного завдання (ІНДЗ); підготовка до модульних контрольних робіт і екзамену.

Розподіл самостійної роботи за темами

Тема	Зміст самостійної роботи	Год.	Форма контролю
Тема 1	Опрацювання поняття та функцій філософії науки; анотування джерела; схема «Наука як багатовимірний феномен».	8	Конспект, схема
Тема 2	Опрацювання типів наукової раціональності; порівняльна таблиця класичної, некласичної та постнекласичної науки.	8	Таблиця, опитування
Тема 3	Аналіз структури наукового знання; виокремлення рівнів знання в емпіричній статті.	8	Конспект, аналіз
Тема 4	Побудова чотирирівневої схеми методології власного дослідження; добір методів.	8	Схема методології
Тема 5	Порівняльна таблиця моделей розвитку науки (Поппер, Кун, Лакатос, Фейерабенд); есе.	8	Таблиця, есе
Тема 6	Опрацювання концепції Т. Куна; реконструкція структури наукової революції.	8	Конспект, повідомлення
Тема 7	Есе «Пояснення чи розуміння?»; аналіз епістемологічних припущень статті.	8	Есе, обговорення
Тема 8	Матриця зіставлення парадигм; вибір парадигми власного дослідження.	8	Матриця

Тема 9	Чек-лист відкритої науки та академічної доброчесності; аналіз етичного кейсу.	8	Чек-лист
Тема 10	Підготовка й оформлення методологічного апарату та обґрунтування позиції (ІНДЗ).	8	Захист ІНДЗ
Разом		**80**	

Індивідуальне науково-дослідне завдання (аналітичний огляд)

ІНДЗ — аналітичний огляд наукової літератури з філософсько-методологічних і парадигмальних засад обраної здобувачем дослідницької проблеми (оріснтовний обсяг 12–15 сторінок; 15–20 джерел, з них не менше 5 англомовних та проіндексованих у Scopus / Web of Science). Мета — сформувати вміння визначати та обґрунтовувати методологічну позицію власного дисертаційного дослідження.

Рекомендована структура: вступ (проблема, мета, завдання огляду); основна частина (аналіз філософсько-методологічних і парадигмальних підходів до проблеми; критичне зіставлення позицій; обґрунтування доцільності обраного підходу); висновки (авторська методологічна позиція та перспективи дослідження); список використаних джерел за чинними вимогами.

Критерії оцінювання (до 20 балів у межах поточної діяльності): обґрунтованість теми та її зв'язок із дисертаційною проблемою; повнота й актуальність джерел; коректність визначення філософсько-методологічних та парадигмальних засад; наявність критичного аналізу й власної позиції; дотримання академічної доброчесності та правил оформлення; якість публічної презентації.

3. Банк завдань для модульних контрольних робіт

Модульна контрольна робота виконується у письмовій (тестовій) формі й охоплює матеріал відповідного змістового модуля. Кожен варіант формується з тестових завдань закритої форми, завдань на відповідність та відкритих (проблемних) завдань. Оцінювання здійснюється за критеріями, наведеними в силабусі (до 15 балів за кожну МКР).

Модульна контрольна робота 1 (змістовий модуль 1, теми 1–5)

Частина А. Тестові завдання закритої форми (оберіть одну правильну відповідь).

1. Предметом філософії науки є: а) конкретні наукові відкриття; б) наука як особлива форма пізнання, діяльності та соціальний інститут; в) техніка експерименту; г) історія окремої дисципліни.

2. Принцип верифікації як критерій науковості обстоювали: а) представники неопозитивізму (Віденський гурток); б) Т. Кун; в) П. Фейрабенд; г) М. Полані.

3. Твердження «наукове знання зростає через висування сміливих гіпотез та їх спростування» належить: а) Т. Куну; б) К. Попперу; в) Р. Карнапу; г) І. Лакатосу.

4. Критерієм демаркації науки й ненауки за К. Поппером є: а) верифікованість; б) фальсифікованість; в) корисність; г) загальновизнаність.

5. Некласичний тип наукової раціональності передбачає: а) повне усунення суб'єкта; б) урахування залежності знання від засобів і операцій пізнання; в) абсолютну об'єктивність; г) відмову від теорії.

6. Постнекласичний тип раціональності акцентує увагу на: а) виключенні цінностей; б) людиновимірності об'єктів та ціннісній зумовленості пізнання; в) лінійному прогресі; г) відмові від емпірії.

7. Теоретична навантаженість факту означає, що: а) факт не залежить від теорії; б) сприйняття й опис факту зумовлені теоретичними припущеннями; в) факт є вигадкою; г) факт завжди хибний.

8. Науково-дослідна програма у концепції І. Лакатоса складається з: а) лише «твердого ядра»; б) «твердого ядра» та «захисного поясу» гіпотез; в) випадкових тверджень; г) виключно спостережень.

9. Гіпотеза у структурі наукового знання — це: а) достовірний закон; б) обґрунтоване припущення, що підлягає перевірці; в) сукупність фактів; г) метод вимірювання.

10. Ідея «особистісного (неявного) знання» належить: а) М. Полані; б) Р. Карнапу; в) О. Конту; г) Б. Расселу.

11. Епістемологічний анархізм із принципом «дозволено все» обстоював: а) К. Поппер; б) П. Фейрабенд; в) Т. Кун; г) І. Лакатос.

12. Метод ідеалізації у науковому пізнанні полягає у: а) точному копіюванні об'єкта; б) уявному конструюванні об'єктів із граничними властивостями; в) відмові від абстракцій; г) статистичному обробленні даних.

Частина Б. Завдання на відповідність.

1. Установіть відповідність між філософом (О. Конт, К. Поппер, Т. Кун, П. Фейрабенд) та його ключовою ідеєю щодо розвитку науки.

2. Установіть відповідність між типом наукової раціональності (класичний, некласичний, постнекласичний) та його характеристикою ставлення до суб'єкта пізнання.

Частина В. Відкриті (проблемні) завдання.

1. Розкрийте предмет, структуру та функції філософії науки.

2. Порівняйте принципи верифікації та фальсифікації як критерії науковості.

3. Схарактеризуйте три типи наукової раціональності та їх вияви у психології.

4. Порівняйте емпіричний і теоретичний рівні наукового знання.

5. Обґрунтуйте, яка з моделей розвитку науки (Поппер, Кун, Лакатос, Фейрабенд) найкраще описує динаміку психологічного знання.

Модульна контрольна робота 2 (змістовий модуль 2, теми 6–10)

Частина А. Тестові завдання закритої форми (оберіть одну правильну відповідь).

1. Автором концепції наукових революцій та поняття «парадигма» у сучасному значенні є: а) К. Поппер; б) Т. Кун; в) І. Лакатос; г) П. Фейрабенд.

2. Період «нормальної науки» за Т. Купом характеризується: а) конкуренцією парадигм; б) роботою в межах усталеної парадигми; в) відмовою від теорій; г) відсутністю наукової спільноти.

3. «Дисциплінарна матриця» — це: а) сукупність методик; б) система спільних для наукової спільноти переконань, цінностей і зразків; в) навчальний план; г) статистична модель.

4. Поняття «неспівмірності парадигм» означає: а) неможливість повного перекладу понять однієї парадигми мовою іншої; б) однаковість усіх теорій; в) рівність вибірок; г) стандартизацію методик.

5. Стратегія «розуміння» (Verstehen) протиставляється «поясненню» у межах: а) природничо-наукової парадигми; б) гуманітарної парадигми; в) біхевіоризму; г) психометрики.

6. Ідіографічний підхід у психології орієнтований на: а) пошук загальних законів; б) вивчення унікального, індивідуального; в) лише експеримент; г) виключно кількісні методи.

7. Соціальний конструкціонізм стверджує, що психологічні феномени: а) є суто біологічними; б) конструюються в соціальній взаємодії та мові; в) не існують; г) вимірюються лише тестами.

8. Мультипарадигмальність психології означає: а) наявність єдиної загальновизнаної теорії; б) співіснування кількох конкурентних парадигм; в) відсутність методології; г) заборону дискусій.

9. Критичний реалізм у методології науки найближчий до: а) наївного емпіризму; б) постпозитивізму; в) містицизму; г) софістики.

10. «Криза відтворюваності» у психології пов'язана з: а) надлишком реплікацій; б) труднощами відтворення результатів багатьох досліджень; в) відсутністю теорій; г) забороною статистики.

11. Препреєстрація дослідження слугує насамперед для: а) прискорення публікації; б) зменшення дослідницької гнучкості та підвищення відтворюваності; в) збільшення вибірки; г) приховування даних.

12. Наукова новизна дисертаційного дослідження – це: а) обсяг тексту; б) уперше отримані або суттєво вдосконалені наукові результати; в) кількість джерел; г) кількість співавторів.

Частина Б. Завдання на відповідність.

1. Установіть відповідність між парадигмою (природничо-наукова, гуманітарна, культурно-історична, нейронаукова) та її ключовим поняттям / стратегією пізнання.

2. Установіть відповідність між принципом відкритої науки (відкриті дані, препреєстрація, відкритий код, реплікація) та його призначенням.

Частина В. Відкриті (проблемні) завдання.

1. Розкрийте зміст поняття «наукова революція» за Т. Куном і проілюструйте його прикладом.

2. Порівняйте природничо-наукову та гуманітарну парадигми у психології за критеріями предмета, методу та критеріїв науковості.

3. Визначте переваги й ризики мультипарадигмальності психологічного знання.

4. Обґрунтуйте роль відкритої науки та академічної доброчесності у подоланні кризи відтворюваності.

5. Аргументуйте філософсько-методологічну та парадигмальну позицію власного дисертаційного дослідження.

4. Перелік питань до екзамену

Екзамен є формою підсумкового семестрового контролю й проводиться в усній або письмово-тестовій формі. Підсумкова оцінка враховує накопичені впродовж семестру рейтингові бали за поточну діяльність і модульні контрольні роботи та бали, отримані на екзамені. Наведений перелік питань слугує для систематизації та самоперевірки знань.

1. Філософія науки: предмет, структура, функції та місце в системі філософського знання.
2. Наука як форма пізнання, вид діяльності, соціальний інститут і система знання.
3. Критерії науковості та проблема демаркації науки і псевдонауки.
4. Специфіка наукового пізнання та проблема науковості психології.
5. Історичні етапи розвитку науки: класична, некласична, постнекласична наука.
6. Класичний тип наукової раціональності та його вияви.
7. Некласичний тип наукової раціональності.
8. Постнекласичний тип наукової раціональності та людиновимірність об'єктів дослідження.
9. Наукова картина світу та її історична зміна.
10. Структура наукового знання: емпіричний і теоретичний рівні.
11. Науковий факт: природа, теоретична навантаженість, функції.
12. Наукова проблема та гіпотеза як форми наукового знання.
13. Наукова теорія: структура, функції, критерії науковості.
14. Науковий закон і типи наукових законів.
15. Поняття методу та методології. Рівні методології науки.
16. Загальнонаукові методи наукового пізнання.
17. Емпіричні та теоретичні методи наукового дослідження.
18. Норми, ідеали та етос наукового дослідження.
19. Неопозитивізм і принцип верифікації: можливості й обмеження.
20. Критичний раціоналізм К. Поппера: фальсифікаціонізм і зростання знання.
21. Науково-дослідні програми І. Лакатоса.
22. Епістемологічний анархізм П. Фейрабенда: основні ідеї та критика.
23. Концепція особистісного знання М. Полані; еволюційна модель С. Тулміна.
24. Поняття наукової парадигми: сутність, структура, функції.

25. Концепція наукових революцій Т. Куна: нормальна наука, аномалії, зміна парадигм.

26. Поняття дисциплінарної матриці та наукової спільноти.

27. Проблема співмірності / неспівмірності парадигм.

28. Парадигмальний статус психології: допарадигмальність, мультипарадигмальність, дискусії.

29. Природничо-наукова парадигма у психології: засади та межі.

30. Гуманітарна парадигма у психології: пояснення vs розуміння.

31. Позитивізм і постпозитивізм; критичний реалізм.

32. Конструктивізм і соціальний конструкціонізм у психології.

33. Номотетичний та ідіографічний підходи.

34. Провідні дослідницькі парадигми сучасної психології (культурно-історична, когнітивна, нейронаукова, екзистенційно-феноменологічна).

35. Мультипарадигмальність психологічного знання: переваги й ризики.

36. Міждисциплінарність та інтеграція наукового знання у психології.

37. Етос науки та соціальна відповідальність ученого.

38. Академічна доброчесність: види порушень та шляхи запобігання.

39. Криза відтворюваності та рух відкритої науки (преперестрація, відкриті дані, реплікації).

40. Філософсько-методологічні засади дисертаційного дослідження: об`єкт, предмет, мета, завдання, гіпотеза.

41. Обґрунтування наукової новизни, теоретичного та практичного значення дослідження.

42. Обґрунтування філософсько-методологічної та парадигмальної позиції власного дослідження.